

Prof. dr Dragan Bulatović

Mišljenje o tekstu prof. dr Milana Popadića, *Diskretni šum peščanika. Baština i njene nauke.*

Pod slikovitim naslovom kao i pod razigranim reljefom u koji se pretvara raspravna struktura poglavlja i podpoglavlja ove knjige pažljivo je upakovan vrlo pouzdan pregled ključnih ideja o nasleđu koje su našle mesto u važnim istorijskim, filozofskim i naučnim strujanjima od pamtiveka do danas. Od samog *UVODA* Pogledi na baštinu; Od baštine do nauke; Od nauke do baštine; pa sve do zaključka primenjuje se jedan jednako ubedljiv i isto toliko zavodljiv istraživački postupak: pogled registruje jedan korak napred i jedan nazad, kako bi recimo i Huserl preporučio, da bi se u narednim poglavljima legitimno govorilo o jednom svetu koji kopni i jednom koji neumereno buja. U prvom delu knjige je SVET KOJI STARI s teretom nasleđa **Muze, Muzej** i prvih i potonjih sistematskih pisanja (**Muzeografisanja**) o njihovom uređenju. U drugom delu je SVET KOJI SE ŠIRI a obuhvata sve napore da se iz nagovaranja pređe na obavezujuću sistematizaciju znanja o procesima koji bi zadovoljavali potrebe za muzealizovanjem i baštinjenjem nasleđa kroz osetljivo razumevanje svih tegoba **Muzeologije** koja mora u hodu da se osnaži **Heritologijom** i odomaćini **naukom baštine** (*Heritage science*). Onako kako je autor izveo liniju razvoja u prvom delu knjige, od *Zaveštanja muza* da treba da prevlada *Musaeum kao saznajna struktura* radi *pravilnog poimanja i korisne upotrebe muzeja*, tako je u drugom delu knjige vešto čuvao svoju zbirku muzeoloških esencija od neobuzdane privlačnosti novosvaštarija. *Veština* je ovde više skriveni čuvar iskrenosti kojom autor predstavlja sve misaone novokonstrukcije o nasleđu koje su ostavile legitiman trag u boljoj praksi baštinjenja. Bez hijerarhije i bez autoritarnog klasifikovanja autor je svoju objektivizaciju znanja o teretima pamćenja i njegovim institucionalnim formama stavio, u **ZAKLJUČAKU**, pred jedno metaforičko razrešenje (*Ovo i ono; Od pamtiveka do brziveka; Pasija po baštini*) u kome mora da učestvuje svako ko pročita knjigu jer ona nema kraj (*Non finito*).

U diskretno naznačenoj sistematizaciji heritološkog znanja, Milan Popadić se postavlja kao pronicljiv sastavljač koji miri, ipak pregolemu raznorodnost humanističke proizvodnje nasleđa i naučne brige o njemu. No, ipak ne, nisu humanistički izvori o starinama sami sebi cilj u ovoj knjizi. Popadić, ipak, prema nekoliko nezaobilaznih starijih i problemski zavodljivih savremenih pregleda dokumenata koji prikazuju kakav je bio odnos ‘starih prema starinama’, odnosno savremenika prema novootkivenim ‘starim’, ima jasno uvažavajući ali kritičko tumačeći stav. U njima odmerava ustaljenost interesa različitih društava i njihovih znanstvenih preferencija prema vredostima koje proklamuju kada sude o baštini, jednako koliko i predvidivost njihovih budućih recepcija. I taj potencijal ovih izvora Popadić koristi ne obazirući se preterano na dominantne utopije – “slike sveta” koje kroz istorijsko euforično trajanje proizvode stereotipe “neprolaznih vrednosti”, “identitetske legitimacije” i sl. Na taj način uspeva da sklopi sistematizovano znanje o baštini koje zadovoljava standarde savremene nauke, a samo diskretno i ukaže na nedovoljnost takvog saznanja! Iako u tanano sklopljenom narativu knjige dominira održiva kriteriologija koja legitimno proizlazi iz filozofskih osnova heritologije, autor izbegava da se prepusti ontičkom problematizovanju ili da bar posumnja u dostatnost svog istoriografskog habitusa za naukovanje baštine.

Kao već osvedočeni tumač istorijskih mehanizama kulturnog pamćenja (prethodna monografska dela su *Čiji je Mikelandeov David!* i *Vreme prošlo u vremenu sadašnjem*), Milan Popadić ne beži od nelagode što uvid u naučnu prošlost onog što je danas akademizovano kao muzeologija i heritologija mora da se suoči sa silnim konglomeratom, što pojmovne, što procesne, što instrumentalne volšebnosti. Ona se historiografski može locirati kad u konstruktima istorije, kad u etici i esteticima, a kad u instrumentalizacijama koje hotimice čine nauke zaražene virusom hegemonije. Dakle, taj hod po tragovima svedoka minulog, koji nestaju s prvom plimom novih socijalno znanstvenih požuda, autor je smatrao, najprimerenije je prikazati metaforički. Da, ispod historiografskog konglomerata izvora (od slikovnog zapisa u glini do surovo kodifikovanih arhitektonskih nezaborava, kao i od orfejskih pevanja preko filozofije pamćenja filmskim slikama Tarkovskog do Ekovih *spiskova*) istkana je paukovim istrajavanjem neraskidiva struktura u kojoj mehanizam izvođenja naučnog razumevanja pojava, događaja i procesa baštinjenja jednom nogom stoji na anegdotskoj snazi vere Nilsa Bora, a drugom daje snažnu potvrdu Popperovih teza o neodvojivosti naučne i duhovne činjenice. Da ovaj obogaćeni posrednički (interpretativni) napor autora nije isprazna metafora jezika pokazano je kroz paralelno postavljenu strukturu sadržaja ovog naučnog pregleda kojim dominira jezgrovito bogatstvo poetskog jezika:

Ispod naslova koji naveštava da je muzej nešto od peska, UVOD počinje U zrnju peska “Da li ćete ovaj neobični primerak ponuditi Britanskom muzeju? – Ne. Nudim ga vama.” H. L. Borhes, *Knjiga od peska*. Prvi deo je o SVET KOJI STARI ... **jer je vrijeme blizu**. Otk 1. 3; a u INTERMEZZO: ... **vreme beži bespovratno** ... Vergilije, *Ratarske pesme* 3, 284. Drugi deo je SVET KOJI SE ŠIRI: ... **I pursued nature to her hiding-places**. Mary Shelley, *Frankenstein or The Modern Prometheus*; a ZAKLJUČAK predočava Linije u pesku jer **Ovo vreme je Izašlo iz zgloba**. Hamlet 1. 5.188)

U toj, slobodno se može reći, generičkoj metafori o prolaznosti ili o tegoba s vremenom, Popadićevu historiografsku pedantnost nadopunjuje još jedan talenat. On je dobro upućen u domogradnju i zna šta je gradivo i kako se koja građa najbolje da upotrebiti. Otuda i najsitniji podatak iz mitske priče, koliko i iz deklaracije *Doma lordova*, kod njega bivaju upotrebljeni kao ono zrce peska koje dovršava jednu muzeološku ili heritološku sliku o formi kolekcioniranja, ustanovama javne memorije ili digitalnim trezorima. Metafora baštinjenja i baštinoslovlja kao peščanika, koji neprekidno podseća da ono što je dole mora da ide gore i tako iznova, izgrađena je prijemčivom sistematizacijom vrlo raznorodnih činjenica iz istorije brojnih nauka.

Evo šta mora da se istakne.

U svom primarnom nastojanju autor ne beži od svog naučnog habitusa istorika. Drži se, danas standardne naučne kodifikacije -empirizam u historiografskom čitanju, i njemu podređuje komplementarna saznanja prirodnih nauka i primenjenih disciplina i tehnologija. A kao otklon od standarda koristi zapitanost. Po pravilu ona se pojavljuje nakon što se u izlaganju utvrdi metodološki nesklad između humanističkih i društvenih nauka, s jedne strane i grupacija prirodnih i primenjenih, s druge strane. Jednako je važno da autor vrlo diskretno ali neizostavno, zakonito uputi na nepredvidivost baštinske prakse u odnosu na ustaljeno čitanje izvora koje će se formirati prema preovlađujućim, globalistički uslovljenim trendovima (u kojim ima sve manje “ukusa” a sve više “biti in”). Po tom zahtevu koji diktira

“život”, praksa heritologa se prilagođava (često i ne misleći koliko nekritički potpada pod disciplinarne trendove “korisnih” modela – menadžment, npr) novim paradigmama – održivosti, svrhovitosti . I uspeva, da iz pozicije istorika kao bazičnog naučnog habitusa, Milan Popadić čitaocu ponudi precizne preglede istorijskih sistematizacija (muzeografija i sl...) koji rasvetljavaju manju ili veću opravdanost sadašnjih oblika standardizovanih baštinskih praksi.

Ima se, ipak, utisak da se raspravni deo ove obuhvatne studije zaustavlja na konstataciji da i savremena *digitalna paradigma* tek potvrđuje muzejsku paradigmu kao svedočanstveni svet nalik dvorcu od peska. To jest, ne upada se u utopiju da je i svedočanstvo kao stvar kiborg stvarnosti jedino spasenje sećanja i njegovo srećno ruho. Isti nivo uzdržanosti zapažen je i kod pravne prirode nasleđa. Ne prevazilazi se nivo propisa i konvencija, preporuka, kao mekog prava, u pravnom statusu nasleđologije, to jest, ne problematizuje se, inače nedorečeni pravni status kulturnog dobra ni u zakonskoj artikulaciji, ni u pravnoj praksi, mada se ne može reći da sama pravna nauka ne baštini upravo značajno istorijsko iskustvo zakonitog odnošenja prema spomenicima i običajima kojim se izražava vernost nekim, jednom usvojenim vrednostima, uglavnom društvenih odnosa i obaveza svih članova da ih poštuju, odnosno sudskoj praksi da po njima sudi!? Sa druge strane, ima nešto što je u ovoj knjizi zabeleženo kao važno ali čemu nije posvećena pažnja razrade, a otvara vrata prethodne teme. Mada u najavi sadržaja svoje studije autor priznaje da je ne moguće izbeći da se u priči o baštini i njenoj nauci obe tretiraju kao živa bića ne ide se u raspravu o dokumentu, svedoku, licu, osobi, mada historiografija beleži primere suđenja spomeniku i stvaranja prva ostvarenog na jednom takvom slučaju.

Zašto smatramo da je habitus istorika važan u ovoj sistematizaciji?

Zato što su sve ranije sistematizacije znanstvovanja o baštini, retke i skromne, dolazile iz sfere male odgovornosti filozofije znanja?

Na primer, zato što je jedan geograf po formaciji, a hobista u heritologiji, D. Lovental, kome dugujemo prestižnu sintezu svih odgovora na sva pitanja o nasleđu. Naime, on je uspeo da belodano prikaže da su sva pitanja tipa “a šta je sve nasleđe” postavljana s maksimalnim teretom pragmatičkih zahteva i minimumom spremnosti na progovore o suštini. A suština nije u slobodnom nizanju različitih slučajeva pokloničkog ponašanja, već u neumitnosti pamćenja i, posledično tome, individualizaciji (kardinalnih) svedočanstvenih procesa, pa tek onda u identifikaciji nosilaca koji su u stanju da pokrenu sećanje. Ključni procesi su upravo one petlje na telu slike stvarnosti kojom pokazujemo koliko možemo da sagledamo totalitet, te samim tim ih nema ni bezbroj, a ni mnogo da bi obeshrabrivale naučnu sistematizaciju. S druge strane, subjektivnih izbora nosilaca može biti onoliko koliko sećajuća jedinka može da bude pobuđena te time i njene pobude jesu predmet neke recepcije dok su oni mnogi *nosioci* samo instrumenti i bespredmetno ih je pretvarati u kategorije jedne naučne discipline. I sam Milan Popadić vrlo senzibilno bira da naglasi stvarne kategorije muzealizacije kao imena procesa i stanja.

Ili, drugi primer. Svi pristanci da studije baštine ostanu u vlasti muzeologije kao nezavisne discipline, završavaju kodifikovanjem *dobrog gazdovanja* u kome, pak, hara filozofija menadžmenta (Šola, Menš), dok se anglosaksonske studije muzeja i nasleđa uopšte ne zamaraju filozofskim usmišljavanjem i priznaju isključivo muzeologiju i studije baštine kao praktične discipline. I ovde autorovu “peščanu metaforu” vidimo kao suptilnu kritiku navednih, u suštini konfiguracijskih rešenja krize muzeologije koja, sasvim izvesno nestaju u prvoj neumitnoj plimi novih geostarteških raspodela moći znanja. Po toj isključivosti, a zbog neumoljivih diktata koji ušančavaju zajednicu pozitivnih nauka i desilo se da se iz kompleksa humanističkih studija nasleđa izdvajaju posebne discipline *nauka* (tih pozitivnih) *baštine*. Cena ovog sigurnog zauzimanja multidisciplinarnog prostora koje je *nauka nasleđa* izvela u društvu eksperimentalnih nauka je da se smisao i svrha njenog postojanja verifikuju u okviru filozofije pozitivne nauke, dok se humanistička priroda i historiografska istina uzimaju samo kao retoričke činjanice ili figure znanja. A moramo da podsetimo da je upravo prva (strukturalna) sistematizacija znanja u muzeologiji pošla od tog nepovoljnog odnosa različitih pristupa činjeničnom svetu (Stranski, Glužinski, Šastel ...), uglavnom bez jasno sagledanog izlaza iz krize.

Zbog neskrivene autorove “pomirljivosti” u objektivnom prikazu stanja nauke o baštini i nema rasprave s “inim” konceptima (Lester i sl...) već se očekuje objektivan zaključak nakon pažljivog čitanja, inače vrlo korektnog predočavanja svih ovih učenja na koje sam ukazao i o kojima bih polemisao. U tome nam je od i znatne pomoći pikantna metaforička igra s peskom. Doslednost u diskretnosti sam autor najbolje demonstrira jednim od retkih apodiktičkih poziva, poput ovog:

“Zato je veoma bitno ne poistoveti ideju baštine sa naukom o baštini i njenim tehnološkim ishodištima (prezentacijom, digitalizacijom, legislativom...). Možda je nečija kuća zaista spomenik kulture o kojoj su tri naučnika napisala svoje doktorate, ali to ne znači da mesto gde ste se rodili nije vaša baština.” (deo zaključka “Od pamtiveka do brziveka”, pdf str 115).

Zbog svih istaknutih kvaliteta autorskog rukopisa Milana Popadića, *Diskretni šum peščanika. Baština i njene nauke*, zadovoljstvo nam je da ga preporučimo za publikovanje.

19. februar 20121.